

Інноваційно-інвестиційне співробітництво України та Китаю

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано процес розвитку україно-китайських відносин в інноваційно-інвестиційній сфері за період стратегічного партнерства та можливості подальшого розширення співпраці через покращення інвестиційного клімату та іміджу України. В умовах світової економічної нестабільності, зростання потреби у фінансових ресурсах і за відсутності сильного внутрішнього інвестора постає нагальність у залученні іноземних інвестицій. Нині Китай є не лише країною-лідером, а й найбільшим донором і реципієнтом інвестицій, який проводить політику зовнішньої відкритості, стимулює міждержавне взаємовигідне співробітництво через вкладання власних фінансових ресурсів в їх розбудову. Україно-китайська співпраця не збавляє темпи розвитку, має значний прогрес, вийшла на якісно новий рівень і все ще криє в собі колосальні резерви, з одного боку, проте з другого — має і низку загроз. З огляду на масштаби стратегічних планів Китаю щодо розбудови інфраструктури як України, так і інших держав, значної уваги потребує питання розширення і посилення взаємодії країн та реалізації спільних інноваційно-інвестиційних проєктів. Метою роботи є дослідження розвитку інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю за десять років стратегічного партнерства, його вплив на позиції України на міжнародній арені і визначення подальших напрямів активізації міжнародної співпраці. Досліджено стан співробітництва цих двох країн, структуру надходжень інвестицій в економіку один одного. Визначено перспективні та провальні спільні проєкти залучення китайських інвестицій, й ті, які перебувають на стадії реалізації, проаналізовано досвід співпраці з Китаєм інших країн. Встановлено, що дана співпраця має як позитивні, так і негативні наслідки: з одного боку, може стимулювати економічне зростання та посилення конкурентоспроможності України на глобальному ринку, однак, з другого боку, несе загрозу залежності від сильного економічного партнера, погіршення міжнародних зв'язків з іншими країнами. Встановлено залежність між позиціями в рейтингу Doing business і обсягом надходжень китайських інвестицій в українську економіку за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Досліджено інвестиційний клімат України, її імідж через розгляд міжнародних рейтингів,

¹ **Яценко Ольга Миколаївна** — доктор економічних наук, професор, професор і заступник завідувача кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Дослідження присвячені різностороннім аспектам проблем торговельно-економічної інтеграції України у світовий простір в умовах глобальних викликів та глобалізації агропродовольчих ринків. Електронна адреса: yasenkooolgakneu@gmail.com

² **Аксьонова Оксана Валеріївна** — кандидат економічних наук, доцент кафедри управління та адміністрування Житомирського Інституту МАУП. Сфера наукових інтересів: вертикальна інтеграція, контрактні відносини, публічне адміністрування та держава, прийняття та виконання управлінських рішень, торговельно-економічні відносини країн. Електронна адреса: oksana_aksyonova@ukr.net

³ **Осадчук Валерія Євгеніївна** — молодший дослідник Інституту досліджень сучасного Китаю імені Бориса Курца Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», учасниця Української асоціації китаєзнавців (<https://sinologist.com.ua>). Проходила стажування для студентів за програмою обміну Ерасмус+ у Віденському університеті економіки та бізнесу (м. Відень, Австрія, 2020). Сфера наукових інтересів: інновації та технології; торговельно-економічна співпраця; маркетингове дослідження; аналітика та діагностика соціально-економічних подій; інтелектуальна власність. Електронна адреса: leraosadchuk09@gmail.com

надано рекомендації щодо його покращення. З'ясовано доцільність участі України в ініціативі «Один пояс — один шлях» і визначено сценарії розвитку співробітництва. Обґрунтовано підходи до поглиблення двосторонніх відносин і торговельно-економічної співпраці України з КНР які позитивно впливатимуть на інвестиційний клімат та збільшать інтерес як китайських інвесторів, так і інших країн та сприятимуть виходу вітчизняних суб'єктів ЗЕД на зарубіжний ринок товарів і послуг.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: двосторонні відносини, україно-китайські відносини, інвестиційний клімат, стратегічне партнерство, інноваційно-інвестиційне співробітництво, ініціатива «Один пояс — один шлях», інвестиційні проекти, інвестиційна політика.

Вступ

У сучасному світі наявність та ефективне використання ресурсів вже не є головною умовою забезпечення стабільного економічного зростання держави та зміцнення її конкурентоспроможності. Нині важливу роль відіграє здатність нарощення та використання інноваційного потенціалу, створення умов для залучення інвестицій як резидентами країни, так і зовнішніми суб'єктами світової економіки. Україні в умовах сьогодення слід шукати вигідних економічних партнерів на міжнародній арені та встановлювати баланс у відносинах з ними.

Швидкі темпи відновлення Китаю від наслідків кризових явищ, спричинених пандемією, та його колосальний економічний розвиток в цілому за останні десятиліття вже давно привертають увагу інших країн як через бажання співпрацювати, так і конкурувати. Для зміцнення позицій на міжнародній економічній та політичній арені він ініціює ряд масштабних проектів, які мають на меті поглибити міждержавне співробітництво. Серед таких варто виокремити «Один пояс — один шлях», у межах якого Китай вкладає значні інвестиції в розбудову країн-учасниць, що, відповідно, слугує платформою для зовнішніх контактів, дає нові можливості зростання і розбудови економік учасниць та партнерів.

Україна з Китаєм є стратегічними партнерами, за останні роки простежується стрімке погравлення їх торговельно-економічних відносин без стороннього сприяння навіть за найскладніших умов. Участь в ініціативі та зміцнення співпраці з КНР надає Україні шанси залучити ще більше китайських інвестицій, розбудувати інфраструктуру, впровадити сучасні технології у різні галузі, розширити ринки збуту, покращити інвестиційний клімат.

Однак виникають загрози як для української сторони через диспропорцію розвитку країн, можливі приховані експансивні мотиви Китаю, так і для китайської сторони через політичну та економічну нестабільність України. І тому виникає інтерес дослідження стану інвестиційно-інноваційного співробітництва України і Китаю за часи стратегічного партнерства та потенціалу його розширення та покращення.

Теоретичним, методологічним та практичним аспектам вивчення питань інвестиційної політики, її формуванню та ефективній реалізації присвячені наукові роботи таких учених, як І. Бланк, Ю. Бажал, Н. Задорожня, Б. Ква-снюк, О. Кіреєва, А. Мороз, Н. Островська, Д. Стоуелл, А. Фукс та інші.

Серед науковців, які досліджують актуальні проблеми глобалізації економічного розвитку, інтеграції України у світове економічне співтовариство, розвитку міжнародної торгівлі та інвестування, макроекономічного регулювання зовнішньоекономічної сфери, слід виділити роботи відомих учених-економістів: О. Білоруса, В. Вергуна, Д. Лук'яненко, З. Луцишиної, О. Мозгового, Т. Орехової, Є. Панченка, А. Поручником, Н. Резнікової, Л. Руденко-Сударевої, Я. Столярчук, О. Тимошенко, Т. Циганкової, В. Чужикова, А. Філіпенка та багатьох інших. Дослідженням становлення та розвитку інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю, перспектив їх посилення займаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: Л. Антонюк, Т. Власюк, Л. Гальперіна, В. Голод, О. Дроботюк, О. Кіктенко, С. Захарін, Ю. Прус, В. Родченко, Т. Чернявська, Зе Тянь Ін Ван, Лі Їму, Лі Янь, Чжан Хенлун, Цзян Пань, Чжан Чженьчжень, Шеньюе Ся та інші.

Для досягнення поставленої мети були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, які базуються на принципі єдності теорії та практики, а саме: для дослідження розвитку співробітництва України та Китаю в інвестиційно-інноваційній сфері був використаний історико-логічний метод; для визначення динаміки та структури надходжень інвестицій в економіку країн застосовано аналітико-статистичний метод; за допомогою кабінетного методу дослідження інформації було визначено перспективні та провальні проекти залучення китайських інвестицій, та ті, які перебувають на стадії реалізації, проаналізовано досвід співпраці з Китаєм інших країн; збір інформації рейтингів міжнародних інституцій допоміг дослідити інвестиційний клімат та імідж України за останні десять років і шляхи його покращення; для встановлення та аналізу залежності позицій України в рейтингу Doing business за обсягом надходжень китайських інвестицій в українську економіку здійснено кореляційно-регресійний аналіз; для з'ясування доцільності участі України в ініціативі «Один пояс — один шлях» і визначення сценаріїв розвитку співробітництва проведено SWOT-аналіз.

Метою статті є дослідження стану інноваційно-інвестиційного співробітництва України та Китаю за десять років стратегічного партнерства, його вплив на позиції України на міжнародній арені і визначення подальших напрямів активізації міжнародної співпраці.

Ключові результати десятиріччя стратегічного партнерства України та Китаю

Китайська Народна Республіка посідає лідируючі позиції з 2006 р. й є однією з ключових країн — донорів інвестицій і драйвером зростання

світової економіки. Незважаючи на кризові явища сьогодення, спричинені пандемією коронавірусу, Китай показує швидкі темпи відновлення. За прогнозами Центру економічних і ділових досліджень, країна у 2028 р. може відібрати у США статус першості. За даними Державного статистичного управління КНР, Китаю вдалось повернутись до темпів зростання економіки докризового рівня вже у IV кв. 2020 р., коли ВВП країни зріс на 6,5 % порівняно з рекордним різким падінням у I кв. 2020 р. на 6,8 %. За підсумками 2020 р., економіка зросла на 2,3 %⁴. Через швидкі темпи відновлення та економічний розвиток в цілому у КНР вбачають не лише сильного союзника, а й небезпечного конкурента.

Україна ж у свою чергу, попри достатньо суперницькі відносини між Вашингтоном і Пекіном, розглядає Китай як стратегічного торговельного партнера. Дві країни відзначали десятиліття від дня підписання Спільної декларації про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства 20.06.2021. Обидві сторони, починаючи з 2011 р., активно співпрацюють у торговельно-економічній, науково-технічній, інфраструктурній, сільськогосподарській, авіакосмічній, енергетичній, культурно-гуманітарній і освітній сферах і докладають зусиль на виведення відносин на новий рівень. Так, нещодавно одним із кроків двох урядів щодо поглиблення торговельно-економічного співробітництва було підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Китайської Народної Республіки щодо поглиблення співробітництва в галузі будівництва інфраструктури, що відбулось 30.06.2021, і передбачає залучення коштів на пільгових умовах від уряду КНР для реалізації інфраструктурних проектів. Як повідомляє Міністерство інфраструктури України, метою угоди є розширення та сприяння співпраці між Україною і Китаєм з метою реалізації спільних проектів у галузі розбудови інфраструктури⁵.

Отже, можемо стверджувати про зацікавленість китайських партнерів до поглиблення економічної взаємодії, розбудови інфраструктури і реалізації спільних інвестиційних проектів. До мотивів їх інвестиційної діяльності слід віднести такі: доступ до ринку, ресурсів, стратегічних активів, таких як мережі розподілу, технології тощо. Китайська сторона неодноразово наголошувала на важливості реалізації ініціативи «Один пояс — один шлях», приєднання до якої значно збільшує інтереси до інвестицій в українську економіку з боку Китаю. Україна стала однією з перших країн, хто підтримав цю ініціативу. Так, уже за результати Першого Українського Форуму міжнародної недержавної організації SRCIC-Silk

⁴ Кулицький С. Глобальна експансія Китаю та проблеми розвитку української економіки. Україна: події, факти, коментарі. 2021. № 2. С. 37-50. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5118:evolyutsiya-ekonomiki-knr-v-globalnomu-vimiri&catid=8&Itemid=350

⁵ Міністерство інфраструктури України: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-kitaj-pidpisali-ugodu-pro-spivpracyu-u-galuzi-budivnictva-infrastrukturi>

Road Chamber of International Commerce (Міжнародна Торгівельна Палата Шовкового Шляху) у 2016 р. було підписано угоду про розвиток eSilkRoad — онлайн-платформи електронного Шовкового шляху, — що надає можливість залучати інвестиції та сприяє виходу українських виробників на китайський ринок.

За вісім років обсяг прямих інвестицій Китаю в країни ініціативи становить майже 130 млрд дол. США. Фінансова та інноваційна підтримка Китаю забезпечила значні можливості країнам-учасникам, сукупний товарообіг з якими у результаті перевищив 9,2 трлн дол. Незважаючи на складну епідеміологічну ситуацію сьогодення, товарообіг між країнами ініціативи та Китаєм у 2020 р. сягнув рекордного значення та становив 1,35 трлн дол., що позитивно вплинуло на подолання наслідків пандемії та стабілізації економіки⁶. Схожу тенденцію ми спостерігаємо й у відносинах України з Китаєм, який у 2019 р. став першим торговельним партнером України, і у 2020 р. двом країнам вдалось скоротити негативне сальдо торговельного балансу в п'ять разів, відповідне зростання зберіглося і в поточному році. Крім того, протягом двох останніх років сукупний обсяг китайських прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України значно зріс та, за даними Національного банку України (НБУ), даний показник у 2020 р. становив 74,44 млн дол. США, незважаючи на несприятливі події сьогодення, проте відповідні інвестиції з України зменшились (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка ПІІ України та КНР в економіки одна одної за 2010–2020 рр., млн дол.⁷

⁶ Китай инвестировал в страны инициативы «Один пояс-один путь» уже более \$130 млрд. *Капитал*. 2021. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/157596-kitay-investiroval-v-strany-initsiativy-odin-poyas-odin-putzhe-bolee-130-mlrd?fbclid=IwAR0yDwI29tZkmuWtvACt8YzBnVksgeETa-NavPSNSGplSJxtr0NMAabSAis>

⁷ Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>

У структурі китайських прямих інвестицій в акціонерний капітал щорічно найбільшу частку займає промисловість — 43,5%, далі йде сільське, лісове та рибне господарство — 12,3%; оптову та роздрібну торгівлю, ремонт транспортних засобів — 10,2% та ін. (рис. 2).

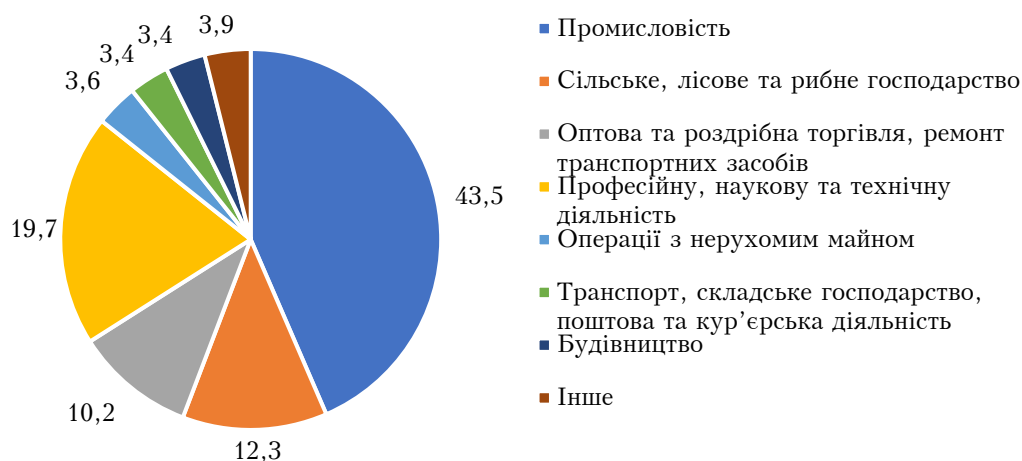

Рис. 2. Галузева структура китайських прямих інвестицій в акціонерний капітал України у 2020 р., %⁸

Серед основних сфер діяльності, які викликають інтерес у китайських інвесторів в Україні, слід відзначити поновлювану енергетику, транспорт і логістику, агросектор, будівництво.

Вітчизняний і зарубіжний досвід інноваційно-інвестиційної взаємодії з Китаєм

У рамках Другого міжнародного форуму «Один пояс — один шлях» Степан Кубін, голова української делегації, повідомив, що Україна запропонувала китайській стороні портфель спільних проєктів, що містять розвиток транспортної інфраструктури, будівництво доріг та мостів, альтернативну енергетику, високі технології, співробітництво в аерокосмічній сфері, розвиток сільськогосподарства тощо⁹. У табл. 1 продемонстровано проєкти, які вже були реалізовані, і перебувають на стадії реалізації або зазнали невдач за період десяти років стратегічного партнерства.

⁸ Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>

⁹ Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e634cef0-9b95-4c21-927f-c3618c78d881&title=StepanKubivZaproponuvavStvoritiCherezUkrainuLogistichniiKoridorKitaiukrain>

Таблиця 1

**МАСШТАБНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЕКТИ, ЗАПОЧАТКОВАНІ КИТАЄМ
НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД 2011–2020 рр.**

Галузь	Рік	Контрагенти	Сума інвестицій	Об'єкт інвестування
Успішно реалізовані				
Фондовий ринок	2020	Bohai Commodity Exchange та Фондова біржа ПФТС	Н.д.	Придбання пакету акцій біржі у розмірі 49,9% статутного капіталу китайською компанією
Енергетика	2018	China Energy Engineering Corporation та Укргазбанк	500 млн дол.	Надання китайськими інвесторами Укргазбанку кредиту у розмірі 500 млн дол. на будівництво Дніпровської ГЕС
	2016	China National Building Material та Activ Solar	180 млн дол.	Китайська компанія викупила ряд сонячних електростанцій на півдні України
Банківська сфера	2017	Bohai Commodity Exchange та Український банк реконструкції та розвитку	82 млн грн	Придбання китайською біржою Українського банку реконструкції та розвитку
Агросектор	2016	Cofco Corporation	75 млн дол.	Запуск терміналу із перевалки зернових та олійних культур
Альтернативна енергетика	2015	CNBM та Activ Solar	Н.д.	Встановлення сонячних електростанцій
На стадії реалізації				
Енергетика	2019	China Energy Engineering	150 млн дол.	Китайська компанія планує відкрити сміттєспалювальний станцію
	2019	Power China (Китай) і Scatec Solar (Норвегія)	115 млн дол.	Китайська компанія спільно з Scatec Solar будують сонячну електростанцію в Миколаївській області
	2018	Sinomach (Китай) та ДТЕК (Україна)	210 млн дол.	ДТЕК і китайська компанія домовилися про спільне будівництво Нікопольської сонячної електростанції потужністю 200 МВт.
	2018	Power Construction Corp та NTB	340 млн дол.	Планування будівництва вітряних електростанцій на півдні Херсонської області

Закінчення табл. 1

Галузь	Рік	Контрагенти	Сума інвестицій	Об'єкт інвестування
Харчова промисловість	2019	4 невідомі компанії та Chortkiv-West	200 млн дол.	Заплановано будівництво заводу з переробки кукурудзи та трьох заводів з виробництва харчових добавок
Агросектор	2017	Fanda	50 млн дол.	Заплановано будівництво овочепереробного заводу
Нереалізовані				
Інфраструктура	2013	Beijing Interocean Canal	3 млн дол.	Мегапорт у Криму: днопоглиблення до 25 м
	2012	Експортно-імпортерний банк Китаю	372 млн дол. (отримано 52 млн дол.)	Повітряний експрес в аеропорт Бориспіль
Транспорт	2011	Sinomach	2370 млн дол.	Підписано контракт про будівництво «Повітряного експресу» в аеропорт Бориспіль

Джерело: складено авторами на основі відкритих джерел.

Як видно, не всі проекти можна вважати успішно реалізованими. Причиною цього може бути недовіра партнерів одне до одного. Варто навести і кілька прикладів, які нині відносимо до списку негативного досвіду співпраці. Так, українська сторона, підписавши найбільшу угоду про постачання кукурудзи у 2012 р. обсягом близько 69 млн т протягом 14 років, змогла порушити її в перший же рік, не поставляючи щорічний домовлений обсяг сировини до Китаю, натомість здійснюючи поставки зернових третім країнам. З огляду на те що сільськогосподарський сектор є одним із перспективних у співпраці цих двох країн, і Китай нині – великий і важливий ринок збуту, повтор схожої ситуації може безповоротно погіршити відносини та відібрати в Україні значну можливість реалізації торговельного потенціалу.

Крім того, слід також згадати ситуацію навколо підприємства «Мотор Січ», яка ще на початку 2021 р. ставила під великий сумнів подальшу долю торговельно-економічних відносин України та Китаю та сприйняття першої на міжнародній арені як надійного партнера. Рішення про націоналізацію викликало значне обурення у китайської сторони, але уряд запевнив, що захищатиме на однаковій та правовій основі як інтереси інвесторів, так і національні. Тому у разі ком-

петентного вирішення конфлікту дана ситуація все ж може обернутись для України з негативного досвіду на вміння успішно вирішувати неоднозначні та складні ситуації з урахуванням побажань кожної зі сторін. Особливої уваги потребує питання експансії малого та середнього китайського бізнесу, який у разі здійснення діяльності за межами Китаю має менше перешкод і бар'єрів, ніж аналогічні підприємства інших країн, що може нести ризики для розвитку внутрішньої бізнес-діяльності.

Отже, інноваційно-інвестиційне партнерство як інструмент реалізації міжнародних двосторонніх відносин необхідно застосовувати виважено з дотриманням національних інтересів та з огляду на спроможність їх дотримання двома сторонами. Адже, з одного боку, китайське фінансування має м'якші умови кредитування, ніж західних донорів, але з другого — вони працюють виключно в інтересах Китаю, тоді як західні інституції, які надають фінансову підтримку, грають в інтересах країн-одержувачів. Так, наприклад, Філіппіни 2016 р. мали два вибори позики для реалізації телекомунікаційного проекту, але на різних умовах. Світовий банк надавав позику у 200 млн дол., тоді як Експортно-імпортний банк Китаю пропонував пільговий кредит сумою 329,5 млн дол. під 3% з виплатою на 15 років. Очевидно, другий варіант виглядав більш привабливим, і вибір впав саме на нього. Однак додатковою умовою було те, що ZTE — китайська державна компанія — мала бути головним підрядником проекту. Згодом з'ясувалось, що й ціна реалізації була значно завищена. Контракт був розірваний у результаті політичного скандалу. Дану ситуацію можна пояснити тим, що Китай не підписував заяву країн «Про дії щодо хабарництва і експортних кредитів». Крім того, у 2020 р. за Індексом сприйняття корупції Китай посів 78 місце із 180 країн. Приклад схожих ситуацій дали підстави Великій сімці для створення фонду підтримки проектів у країнах, що розвиваються, які матимуть на меті замінити ініціативу «Один пояс — один шлях»¹⁰

На даному етапі Китай є вагомим гравцем на світовій арені та не порушує закони міжнародного права, проте це може не означає, що співробітництво буде взаємовигідним та транспарентним. КНР зацікавлений в Україні як сировинної бази, так і логістичних можливостей. Це все входить до його зовнішньої політики. Але, на жаль, є великі шанси того, що для української сторони це обернеться залежністю в економічному та політичному плані. Так, наприклад, Китай вкладав значні кошти в російський регіон за Уралом, де ще з часів розпаду СРСР розпочалася китайська експансія, і нині велика частка населення розмовляє китайською, будучи громадянами Росії. Іншим прикладом, що ставить під сумнів необхідність

¹⁰ Кобернік О., Горюнов Д. 5 історій про дорогі наслідки дешевих китайських кредитів. Центр економічної стратегії. 2021. URL: <https://ces.org.ua/5-stories-about-chines-loans/>

приєднання до ініціативи, слугує Індія, яка відмовилась від участі в проєкті, адже в його межах один із транспортних коридорів проходить спірною територією, та було висловлено стурбованість США щодо прозорості методів його фінансування. Варто зазначити, що американську сторону, яка є теж важливим партнером для України, непокоїть факт активізації україно-китайських відносин. Однак, з іншого боку, Китай нині є стратегічним та потужним союзником, який готовий інвестувати значні кошти в українську економіку.

Вплив китайських інвестицій на рейтингові позиції України

Зростання Китаю як провідної торгової нації має безпосередні наслідки для виробництва і доходів його торгових партнерів і непрямі наслідки для міжнародних інституцій. Для України, як і для більшості країн з ринком, що формується, за досліджуваній період залежність економічного зростання від експорту значно підвищилась і продовжує зростати. Перспективними напрямками торговельно-економічної співпраці України та Китаю є аграрний сектор; військово-технічна кооперація та співпраця у ракетно-космічній галузі; авіабудування та двигунобудування. Україні необхідно приймати виважені рішення, вивчаючи досвід інших країн та беручи до уваги специфіку торговельного партнера і даних відносин. Для визначення доцільності участі України в ініціативі та розуміння основних чинників впливу її на економічну та політичну стабільність країни проведено SWOT-аналіз (табл. 2). Даний метод дозволив визначити чотири сценарії розгортання подій, з огляду на які можна визначити необхідну стратегію.

Нині майже неможливо уявити розвиток національних економік без залучення зовнішніх інвестицій, до того ж, важко відмовитись від співпраці з країною-лідером, який готовий вкладати свої кошти у розбудову України. Тому найоптимальнішим варіантом буде зміцнення співробітництва в межах ініціативи з урахуванням диспропорцій розвитку її учасниць, беручи до уваги досвід попередніх схожих угод, підвищуючи компетентність у захисті національних інтересів та вирішенні спірних ситуацій, нарощення власного інвестиційного та інноваційного потенціалу.

Одночасно для підсилення позицій на світовій економічній арені, уникнення можливої загрози залежності, диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків Україна має приділяти значну увагу розвитку та зміцненню вже встановленим партнерським відносинам з центрами глобальної економічної діяльності: США, ЄС та Туреччиною, яка стає регіональним та глобальним лідером. У разі виважених і компетентних дій співпраця з КНР може допомогти збалансувати не лише україно-китайську взаємодію, а й покращить зв'язок з іншими через забезпечення економічного зростання та нарощення конкурентоспроможності країни.

Таблиця 2

SWOT-АНАЛІЗ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ІНІЦІАТИВІ «ОДИН ПОЯС — ОДИН ШЛЯХ»

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	Можливості (О)	Загрози (Т)
<p>ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ</p> <p>Сильні сторони (S)</p> <ol style="list-style-type: none"> Вигідне географічне положення. Збільшення обсягів інвестицій. Високий рівень людського та наукового потенціалу. Досвід участі в регіональних об'єднаннях. Наявні торговельно-економічні зв'язки з країнами-учасницями ініціативи. Достатньо розвинута інфраструктура. Розвинутий ринок товарів та послуг, фінансовий, інвестиційний, технологічний та інші. Багаті природні ресурси <p>Слабкі сторони (W)</p> <ol style="list-style-type: none"> Брак досвіду України укладати міжнародні угоди на вигідних умовах. Високий рівень корупції. Валютні ризики. Низький кредитний рейтинг. Інфляція. Недостатня компетентність в питаннях вирішення конфліктів, захисту інвесторів та національних інтересів. Слабка підтримка українського бізнесу. Низькі позиції в рейтингу легкості ведення бізнесу. Непривабливий інвестиційний клімат. Політичні ризики. Зовнішній військовий конфлікт 	<p>Можливості (О)</p> <ol style="list-style-type: none"> Посилення співробітництва України з Китаєм та країнами-учасницями ініціативи. Розвиток аграрного сектору, інфраструктури, енергетики. Забезпечення економічного зростання. Збільшення валютних надходжень. Нарощення високотехнологічного виробництва. Формування позитивного інвестиційного іміджу країни. Розвиток українського бізнесу за рахунок китайського досвіду та фінансів. Зменшення безробіття та підвищення кваліфікації робочої сили. Нові ринки збуту. Розвиток фінансового та ринку капіталів. Посилення партнерських зв'язків з країнами ЄС. Потенційний захист і можливість вирішення конфлікту з Росією <p>Очікування (S + O): Активний розвиток торговельно-економічної співпраці з країнами-учасницями ініціативи, посилення енергонебезпечності, зростання експортного потенціалу, становлення України як надійного країни-транзитера, збалансування платіжного балансу України, стабілізація курсу гривні, диверсифікація торговельних потоків, розширення товарної номенклатури, економічне зростання, поліпшення інвестиційного клімату</p> <p><i>Стратегія:</i> Поглиблення інтеграції (у межах ініціативи)</p>	<p>Загрози (Т)</p> <ol style="list-style-type: none"> Політичний та економічний вплив Китаю. Зростання державного боргу та залежності України від інших країн. Негативні наслідки конфлікту Китаю та США. Втрата стратегічних активів. Екологічні загрози. Зовнішня експансія на внутрішньому ринку. Вигіщення національного виробника. Експлуатація ресурсної бази України <p>Очікування (S + T): Посилення конкуренції на ринках товарів та послуг, фінансовому, інвестиційному, технологічному та інших, виснаження ресурсної бази, звуження товарної номенклатури українського експорту, збільшення диспропорції у технологічних та виробничих можливостях країни-учасниць ініціативи</p> <p><i>Стратегія:</i> Конкурентно-партнерська</p>
	<p>Очікування (W + O): Диспропорція в розподілі економічної вигоди від реалізації спільних проєктів, зниження темпів поглиблення співробітництва в межах ініціативи, погіршення торговельно-економічних відносин із традиційними партнерами, посилення економічних позицій, підвищення компетентності з питань захисту інвесторів, просування національних інтересів серед країни-учасниць ініціативи</p> <p><i>Стратегія:</i> Диверсифікація інвестиційних партнерів</p>	<p>Очікування (W + T): Політична й економічна залежність, дестабілізація економіки, погіршення платіжного балансу, втрата стратегічних партнерів, збільшення витрат на відновлення екології, посилення конкурентоспроможності національного виробника, погіршення інвестиційного клімату та іміджу України в цілому</p> <p><i>Стратегія:</i> Переорієнтація зовнішніх зв'язків</p>

Джерело: складено авторами.

Відповідно, одним із головних завдань має бути покращення інвестиційного клімату, щоб привертати увагу інвесторів не лише в межах ініціативи. Для досягнення останнього слід розуміти, що прийняття рішення вкладання коштів суб'єктами економіки відбувається не інтуїтивно, а в результаті комплексного моніторингу, який зазвичай проводять авторитетні міжнародні рейтинги, прогнози тощо. Так, одним із найбільш визнаних є рейтинг Світового банку *Doing Business*, який визначає легкість ведення бізнесу за допомогою аналізу субпоказників, а відтак — інвестиційну привабливість держави. Крім того, він показує ефективність діяльності уряду спрямованої на покращення інвестиційного клімату, іміджу країни та стан національної економіки в цілому.

Як зазначає Світовий банк, країни, що входять до топ-10 рейтингу, отримують у 50 разів більше ПІІ, ніж країни, що перебувають в останній десятці. Україна щорічно посідала не найкращі місця, тільки в 2015 р. їй вдалось вийти на позицію вище за сто. Найкращий показник за досліджуваний період зафіксований у 2020 р., тенденція до стабільного покращення спостерігалась із 2012 р. (рис. 3).

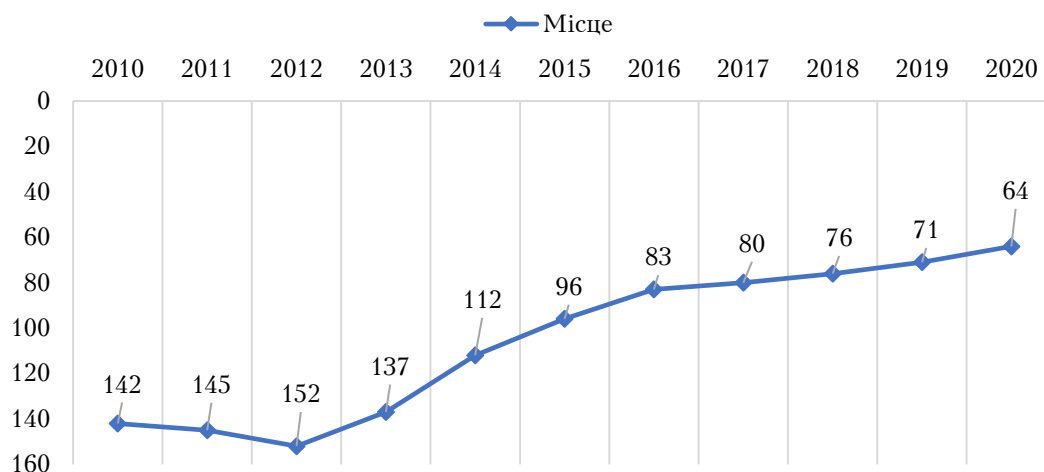

Рис. 3. Динаміка позицій України в рейтингу *Doing Business*¹¹

У табл. 3 проаналізовано дії уряду за останні роки, які позитивно вплинули на різкі зміни позицій країни. Відповідно виникає необхідність дослідження взаємозв'язку між місцем України в рейтингу та обсягом надходжень китайських інвестицій в українську економіку. З цією метою було

¹¹ *Doing Business*. URL: <https://www.doingbusiness.org>

проведено кореляційно-регресійний аналіз між двома змінними. Розрахований коефіцієнт кореляції r дорівнює 0,488004. Показник перебуває у межах від 0,3 до 0,5, що свідчить про помірний зв'язок і пояснюється тим, що інвестиційна привабливість України залежить не лише від економічної та політичної стабільності, а й від стратегічних цілей зовнішньої політики Китаю. КНР має досвід ризикового інвестування в ті країни, з яких часто йдуть західні інвестори, та найбільше вкладає власні фінанси в країни, що розвиваються.

Таблиця 3

**ВПЛИВ ДІЙ УРЯДУ НА МІСЦЕ УКРАЇНИ
У РЕЙТИНГУ DOING BUSINESS У 2019–2020 рр.**

Показник	Місця у рейтингу	Впроваджені зміни
Отримання дозволів на будівництво	з 30-го на 20 місце	Спрощення процесу отримання дозволів на будівництво: усунула вимогу про наймання зовнішнього спостерігача і запровадила систему онлайн-повідомлень. Отримання дозволу на будівництво стало дешевшим завдяки зменшенню пайового внеску
Підключення до електромереж	із 135-го на 128 місце	Спрощення умов отримання електроенергії завдяки оптимізації випуску технічних умов і впровадженню системи географічної інформації. Країна підвищила надійність енергопостачання, запровадивши механізм компенсації за відключення електроенергії
Реєстрація власності	з 63-го на 61 місце	Спрощення реєстрації власності завдяки підвищенню прозорості системи управління земельними ресурсами
Захист міноритарних інвесторів	із 72-го на 45 місце	Посилення захисту міноритарних інвесторів, вимагаючи більш докладного розкриття даних про операції компанії із зацікавленими сторонами, які можуть бути пов'язані з мажоритарними власниками
Міжнародна торгівля	із 78-го на 74 місце	Скорочення часу на імпорт завдяки спрощенню вимог до сертифікації відповідності для автозапчастин
Отримання кредитів	з 32-го на 37 місце	Поліпшення доступу до кредитної інформації шляхом створення державного кредитного реєстру в Нацбанку. Загалом реформа позитивна, але через більше зростання інших держав за цим компонентом Україна спустилась вниз.

Джерело: складено на основі ^{12, 13}.

¹² *Doing Business*. URL: <https://www.doingbusiness.org>

¹³ *Doing Business-2020*. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>

Прикладом може слугувати співпраця Китаю з Нігерією, у яку Китай за останні роки вклав близько 18 млрд дол., і нині їх торговий обіг постійно збільшується, незважаючи на громадянську війну в цій країні та часті терористичні акти. Регресивне рівняння матиме вигляд: $y = -0,5046x + 83,814$ (рис. 4). Зв'язок є зворотним, адже зниження значень позицій у рейтингу (покращення) обумовлює зростання обсягу надходжень інвестицій до країни.

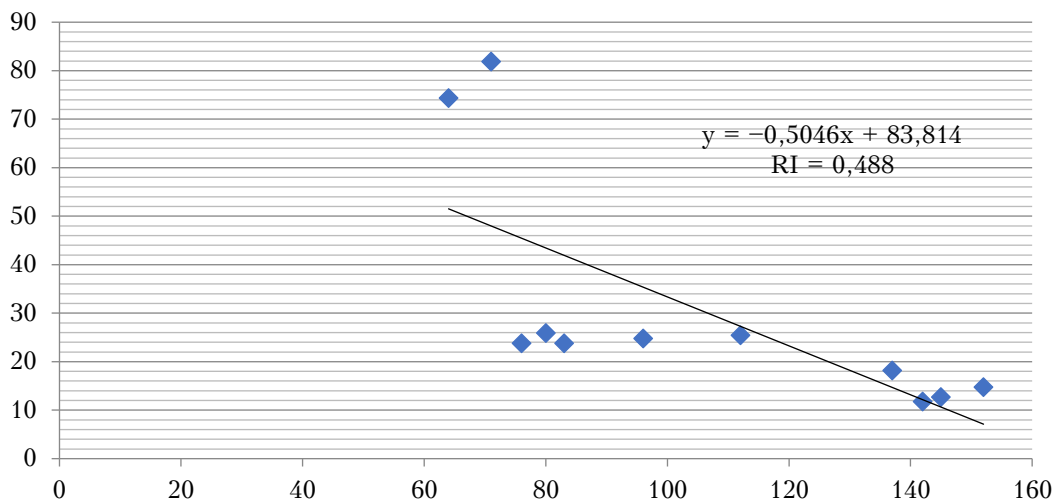

Рис. 4. Регресійне рівняння та коефіцієнт детермінації місця України в рейтингу та обсягом китайських інвестицій в українську економіку

Результати аналізу дають можливість зробити висновок про необхідність продовження проведення реформ, які покращуватимуть позиції України в рейтингу, цим самим роблять інвестиційний клімат привабливішим, що впливатимуть на збільшення обсягу надходжень китайських та інших зовнішніх інвестицій і що у довгостроковій перспективі стабілізує економічну ситуацію та покращить добробут населення.

З метою визначення слабких сторін та необхідних змін на державному рівні проведено аналіз динаміки кожного субпоказника рейтингу за останні три роки (табл. 4). Найбільш уразливими виявилися: вирішення неплатоспроможності, підключення до електропостачання, міжнародна торгівля, сплата податків, забезпечення контрактів, реєстрація майна.

Таблиця 4

**ЗМІНИ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ
В РЕЙТИНГУ DOING BUSINESS ЗА 2018–2020 РР.**

Показник	Рік		
	2018	2019	2020
Рейтинг Doing Business	↑ 76	↓ 71	↓ 64
Реєстрація бізнесу	↑ 52	↑ 56	↑ 61
Робота з дозволами на будівництво	↑ 35	↓ 30	↓ 20
Підключення до електропостачання	↑ 128	↑ 135	↓ 128
Реєстрація майна	↑ 64	↓ 63	↓ 61
Отримання кредиту	↑ 29	↑ 32	↑ 37
Захист прав інвесторів	↑ 81	↓ 72	↓ 45
Сплата податків	↑ 43	↑ 54	↑ 65
Міжнародна торгівля	↑ 119	↓ 78	↓ 74
Забезпечення контрактів	↑ 82	↓ 57	↑ 63
Вирішення неплатоспроможності	↑ 149	↓ 145	↑ 146

Джерело: складено на основі¹⁴.

**Напрями активізації двосторонньої співпраці
й покращення інвестиційної привабливості України**

Визначаючи перспективні напрями торговельно-економічної співпраці України та Китаю, необхідно в першу чергу відзначити, що керівництво КНР вітало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та розглядає залучення України до розбудови «Нового економічного поясу – Великий шовковий шлях». Зацікавленість Китаю щодо співробітництва з Україною пов'язана також з наявністю в Україні значних природних ресурсів та розвинутим агропродовольчим сектором, що може сприяти створенню «закордонних продовольчих баз», зокрема, йдеться про використання агропромислових можливостей України у поєднанні з інвестиційними та технологічними виробничими потужностями КНР.

Наступним вагомим чинником двосторонніх торговельно-економічних відносин може стати військово-технічне співробітництво та співпраця у

¹⁴ *Doing Business*. URL: <https://www.doingbusiness.org>

ракетно-космічній галузі. КНР наразі все ще зацікавлений у науково-технічній базі українського оборонно-промислового комплексу. Авіабудування та двигунобудування можуть стати реальним напрямом українсько-китайського співробітництва. Також викликають інтерес у китайських інвесторів в Україні: поновлювана енергетика, транспорт і логістика, агро-сектор, будівництво.

Можна зробити висновок, що на основі проведеного аналізу, зокрема SWOT, стратегічний розвиток партнерських відносин в економічній сфері між Україною та Китаєм в період до 2030 р. включно повинен ґрунтуватися на трьох наступних принципах¹⁵:

1) активізація та посилення діалогу з питань поглиблення торговельно-економічного співробітництва через систему інструментів торговельної політики, передусім зменшення тарифного і нетарифного захисту китайського ринку (наприклад, тариф на пшеницю і кукурудзу становить 65 %);

2) оптимізація торгової, економічної та інвестиційної співпраці, так Україні як країні Східної Європи доцільно долучитися до співробітництва з Китаєм в рамках в Ініціативі «16+1» і проєкті «Один пояс — один шлях» для отримання важелів впливу на розбудову глобальної та європейської економічної інфраструктури, а також дослідити можливості і загрози створення ЗВТ між країнами;

3) розроблення довгострокової стратегії розвитку торговельно-економічної співпраці між Україною та Китаєм з виокремленням й обґрунтуванням секторальних пріоритетів.

Стає зрозумілим, що на цьому етапі Україна більш зацікавлена у співробітництві, ніж Китай. Проте Україна є перспективною країною Східної Європи і має значний відстрочений потенціал купівельної спроможності, який буде підвищуватися, якщо політична та економічна ситуація в країні стабілізується.

Для перетворення України на країну, якій довірятимуть іноземні інвестори, слід в першу чергу спрямувати зусилля на їх покращення. Для того щоб зробити кардинальний ривок з даних та інших позицій вбачається за доцільне такі дії: 1) цифровізувати процеси підключення до електропостачання, подання позовів, клопотань, пояснень, реєстрацію товариств з обмеженою відповідальністю із спрощеною авторизацією особи та інші види бізнес діяльності; 2) відцифровізувати усю необхідну документацію; 3) встановити безкоштовне підключення до електромереж; 4) скоротити час на експорт та імпорт; 5) спростити митні формальності для бізнесів з високим рівнем довіри; 6) замість податку на прибуток впровадити податок на виведений капітал; 7) зменшити податкову ставку на фонд заробітної

¹⁵ Raišienė A. G., Yatsenko O., Nitsenko V., Karasova N., Vojtovicova A. Global dominants of Chinese trade policy development: Opportunities and threats for cooperation with Ukraine. *Journal of International Studies*. 2019. № 12(1). Pp. 193-207.

плати; 8) удосконалити законодавство про медіацію та фінансово заохочувати звертатись до даних послуг; 9) удосконалити законодавство із захисту прав власності, яке усуне основні юридичні прогалини та цим самим знизить кількість рейдерських захоплень нерухомого майна та інше; 10) скасувати необхідність попереднього подання інформації про працевлаштування робітника; 11) скоротити процес реєстрації суб'єкта господарювання платником податку на додану вартість до одного дня; 12) дати можливість суб'єктам економіки оформляти договори купівлі-продажу нерухомості та отримувати технічні умови у центрах надання адміністративних послуг¹⁶.

Нині уряд країни вже здійснює ряд заходів, які спрямовані на вдосконалення законодавства, впровадження реформ, що безумовно позитивно впливає на інвестиційний клімат та збільшує інтерес інвесторів, зокрема китайських. Проте у довгостроковій перспективі слід мати на меті нарощення власного інвестиційного та інноваційного потенціалу.

Висновки

Китай є лідером світової економіки, ключовою країною-донором, реципієнтом інвестицій, які можуть бути направлені на стабілізацію та розвиток економік країн. Незважаючи на суперницькі настрої та економічну нестабільність у світі, Україна розглядає КНР як стратегічного партнера, з якою за останні найскладніші роки має значне поглиблення у торговельній співпраці, а особливо в інвестиційній. Нині їх відносини вийшли на якісно новий рівень. Зокрема, це стало можливим завдяки участі України в ініціативі «Один пояс — один шлях» та активному залученні до інших проектів запроваджених Китаєм. Однак, зважаючи на український та зарубіжний досвід співпраці, торговельно-економічне співробітництво має бути взаємовигідним та транспарентним. І тому на меті має бути не лише посилення україно-китайських зв'язків та залучення інвестицій, а й географічна диверсифікація торговельно-економічних відносин.

Для України, як і для більшості країн з ринком, що формується, за досліджуваній період залежність економічного зростання від експорту значно підвищилась і продовжує зростати. Перспективними напрямками торговельно-економічної співпраці України та Китаю є аграрний сектор; військово-технічна кооперація та співпраця у ракетно-космічній галузі; авіабудування та двигунобудування.

Інвестиційний клімат України з 2012 р. має тенденцію до покращення, а з 2019–2020 рр. відбулись стрімкі позитивні зрушення, так за останні роки надходження ПІІ з Китаю в українську економіку значно зросли. У 2020 р. їх розмір становив 74,44 млн дол. США. Встановлено помірність

¹⁶ Doing Business-2020. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>

зв'язку між обсягом китайських інвестицій в Україну та місцями в рейтингу за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Це пояснюється тим, що КНР зацікавлена інвестувати в Україну попри усі можливі ризики задля реалізації своєї зовнішньої політики. Проведений SWOT-аналіз участі України в ініціативі «Один пояс — один шлях» показав, що співпраця має також і негативні наслідки для обох сторін, тому найоптимальнішим буде варіант зміцнення співпраці, але за умови залучення інших країн-інвесторів. Для залучення інвесторів слід покращувати інвестиційний клімат. З цією метою варто продовжувати реформи, у першу чергу для усунення найслабших місць, якими за рейтингом були такі субпоказники: вирішення неплатоспроможності, підключення до електропостачання, міжнародна торгівля, сплата податків, забезпечення контрактів, реєстрація майна. Співпраця з Китаєм матиме позитивний вплив на зміцнення позицій України на міжнародній арені.

Пріоритетними завданнями слід вважати оптимізацію торгової, економічної та інвестиційної співпраці в рамках проекту «Один пояс — один шлях» з метою отримання важелів впливу на розбудову глобальної та європейської економічної інфраструктури. При ефективному використанні наявного потенціалу двостороннього співробітництва, враховуючи диспропорцію розвитку та нестабільність світової економіки, можна досягти посилення їх відносин та з третіми сторонами, зміцнити конструктивну атмосферу взаємної поваги країн та, відповідно, покращити імідж України та її інвестиційний клімат, залучати більше інвестицій у розбудову національної економіки та нарощувати внутрішній інноваційно-інвестиційний потенціал.

Список літератури

1. *Doing Business*. URL: <https://www.doingbusiness.org>
2. *Doing Business-2020*. Завдяки чому Україна піднялася в рейтингу на 64 сходинку. *Економічна Правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/10/24/652929/>
3. Osaulenko O., Yatsenko O., Reznikova N. et al., The productive capacity of countries through the prism of sustainable development goals: challenges to international economic security and to competitiveness. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol 2, No 33. Pp. 492-499. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/207214>
4. Raičienė A. G., Yatsenko O., Nitsenko V. et al. Global dominants of Chinese trade policy development: Opportunities and threats for cooperation with Ukraine. *Journal of International Studies*, 2019. 12(1)/ Pp. 193-207. doi:10.14254/2071-8330.2019/12-1/13
5. Tsygankova T. M., Obolenska T. Y., Yatsenko O. M. et al. Priority formats of trade integration of countries. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol 3. No 34. Pp. 460-469. — URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/2979>

6. Yatsenko O., Tsygankova T., Horbachova I. Dynamics of trade and economic cooperation between Ukraine and China in the conditions of the COVID-19 pandemic and in the post-pandemic period. *E3S Web of Conferences*, 2021. 255, 01031 (2021) ISCMEE 2021. 11 p.; doi: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125501031>
7. Yatsenko O., Meyers, W. H. W, Iatsenko O., Biletska I. Modeling of development processes of bilateral trade and economic integration between countries. *Economic Annals-XXI*, 2018. Vol. 168, Issue 11-12, Pp. 18-23. URL: <http://soskin.info/en/ea/2017/168-11-12/Economic-Annals-contents-V168-04>
8. Антонюк Л. Л., Хоменко О. В. Стратегічні вектори міжнародних економічних відносин України та КНР. *Україна-Китай*. 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/antonyuk-l-l-homenko-o-v-strategichni-vektory-mizhnarodnyh-ekonomichnyh-vidnosyn-ukrayiny-ta-kr/>
9. Дроботюк О. В. Українсько-китайське економічне співробітництво: підсумки 2010 – 2018 рр. Україна – Китай. 2019. URL: <https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-ukrayinsko-kytajske-ekonomichne-spivrobitnytstvo-pidsumky-2010-2018-rr/>
10. Кулицький С. Глобальна експансія Китаю та проблеми розвитку української економіки. *Україна: події, факти, коментарі*. 2021. № 2. С. 37-50. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5118:evolyutsiya-ekonomiki-kr-v-globalnomu-vimiri&catid=8&Itemid=350
11. Кобернік О., Горюнов Д. 5 історій про дорогі наслідки дешевих китайських кредитів. *Центр економічної стратегії*. 2021. URL: <https://ces.org.ua/5-stories-about-chines-loans/>
12. Китай инвестировал в страны инициативы «Один пояс-один путь» уже более \$130 млрд. *Капитал*. 2021. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/157596-kitay-investiroval-v-strany-initsiativy-odin-poyas-odin-put-uzhe-bolee-130-mlrd?fbclid=IwAR0yDwI29tZkmuWtvACt8YzBnVksgeETa-NavPSNSGplSJxtr0NMAabSAis>
13. Лі І., Захарін С. В., Волосяк М. В. Перспективи зростання торгово-економічного співробітництва Китайської Народної Республіки та України в контексті реалізації ініціативи «Один пояс – один шлях». *Економіка та держава*. 2018. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2018/5.pdf
14. *Міністерство економіки України*: офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e634cef0-9b95-4c21-927f-c3618c78d881&title=StepanKubivZaproponuvavStvoritiCherezUkrainuLogistichniKoridorKitaiukrain>
15. *Міністерство інфраструктури України*: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-kitaj-pidpisali-ugodu-pro-spivpracyu-u-galuzi-budivnictva-infrastrukturi>
16. *Офіційний сайт Національний банк України*: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>
17. Яценко О. М., Осадчук В. Є., Пономарьова М. С. Торговельно-економічні інтеграційні можливості та загрози співробітництва України з Китаєм за умов пандемії Covid-19. Trade and economic integration opportunities and threats of cooperation between Ukraine and China in the context of the Covid-19 pandemic. *Вісник ХНАУ*. Серія «Економічні науки»: зб. наук. пр. Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Харків: ХНАУ, 2020. № 4. Т.1. С. 323-333.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2021